

U izdanju Književnog kruga u Splitu objelodanjena je 1989. g. treća knjiga Nevenke Bezić-Božanić u kojoj, nakon Jelse i Komiže, obrađuje stanovništvo Visa. Autorica već dugi niz godina proučava stanovništvo pojedinih lokaliteta srednje Dalmacije (zaleđa, primorskog dijela i otoka) na temelju arhivskih izvora i literature

Knjiga koju prikazujemo najsvēobuhvatnija je od sve tri ovoga tipa do sada, a sadrži sljedeća poglavlja: *Uvod* (5-15), *Stanovništvo u najstarijoj matici od 1587. do 1628. godine* (17-29), *Stanovništvo od 1798. do 1900. godine* (153-327), *Popisi stanovništva u Visu od XVII do XIX stoljeća* (329-340), *Zaključak* (341-344), *Izvori* (345-347), *Literatura* (348-356) te *Summary - History of the Vis Population* (357-360), s fotografijama trojice Višana iz 18. i 19. stoljeća i dva grba (obitelji Gazarović i Jakša) na 4 table u prilogu. Tiskanje knjige, u nakladi od 1.000 primjeraka, sufinancirala je Skupština općine Vis.

Nakon determinacije otoka i najvećih naselja Komiže i Visa, povijesne situacije i najstarijih stanovnika, u uvodnom dijelu autorica na temelju literature i podataka iz trogirskih i drugih spomenika navodi stanovnike Visa od 1271. godine do kraja 16. stoljeća. Imena stanovnika prate informacije iz kojih se nazire život toga doba. Uz vlasnike zemlje očituje se njihovo pravo raspolaganje svojim posjedom, nasljeđivanje, zamjene zemljišnih parcela, darovanja, prodaje, u čemu učestvuju i žene. Vidna je socijalna struktura stanovništva od kolona koji obrađuju zemlju komune ili crkve, zakupaca, služavki, majstora raznih zanata, sudaca, gospode, plemića (među kojima su i nasljednici Petra Hektorovića, kao i Hanibal Lucić i dr.). Već u tom periodu u porastu stanovništva učestvuju i doseljenici, ponajviše iz "Krajine" i drugih planinskih, primorskih i otočkih mjesta, kao sluge, ali i obrtnici i zakupci. U zaključnom dijelu Uvoda dan je popis prezimena stanovnika Visa u zahvaćenom vremenu, te iscrpna bibliografija i dokumentacija u bilješkama.

Po tom sistemu autorica obrađuje sva dalja poglavlja, komponirajući uspješno imena stanovnika Visa u Maticama s podacima iz kojih je selektirala klasnu strukturu stanovništva, kumovanja među obiteljima, vrste zanimanja, kroz to veze među staležima od kojih je za pojedine uspjela prikazati kontinuitet kroz više stoljeća, ili ustanoviti rijetke kuće do našeg vremena, odnosno njihove lokacije. U svakom periodu naznačuje imena i vrste obrtnika, njihovo autohtono ili doseljeničko porijeklo, kao i za neke druge strukture stanovnika, dok uz svako prezime navodi najstariju godinu zapisa. Mnoštvo podataka uspjela je selektirati po vrstama u svakom vremenskom odjeljku. Tako se mogu pratiti i ishodišta doseljenika i frekvencije doseljavanja. U tome se otkriva i ekonomska moć stanovnika Visa u zavisnosti od potreba zanatskih proizvoda, npr. zlatara, pozlatara, kovača, bačvara, staklara i drugih, od kojih su mnogi dolazili iz raznih krajeva od Rijeke do Cetinja, s mnogih otoka, ali i iz Italije (Napulj, Padova i dr.), pa i iz Grčke. Najveći dijapazon podataka dan je, zavisno o postojanju dokumenata, u periodu 18. i 19. stoljeća. Veoma su vrijedni klasificirani podaci o ženidbenim vezama, koji također u trećem i četvrtom poglavlju (1628. do 1900.g.), uz kumstva, dokumentiraju široki dijapazon komunikacija viškog stanovništva s bližim i veoma udaljenim lokalitetima, gradovima i zemljama. U sklopu svake kategorije podataka autorica kratko daje, direktno ili indirektno, povijesnu i ekonomsku situaciju vremena. Udaja Višanki daleko izvan rodnog mjesta, kao i udaja djevojaka iz raznih krajeva za Višane, u tim davnim vremenima začuđuje svojom brojnošću, i otkriva intenzitet komunikacija Višana. Ti kontakti i novi useljenici, čija se količina pokazuje u zavisnosti s ratnim situacijama (Mlečani - Turci), mijenjaju sliku života, koju autorica dokumentira analizom podataka o broju članova obitelji, promjenama klasnog statusa (od sluge do posjednika sa samostalnim zanimanjem), pojavom vanbračne djece pogotovo sluškinje s gospodarem, koju otac priznaje, i sl. Veoma su značajni popisi vjenčanih, rođenih, umrlih i kumova prema lokalitetima iz kojih su doseljenici. Dokumentirane su i promjene prezimena i nadimci. Međutim, posebna obrada raznih zanimanja, npr. trgovci, pomorci, ribari, zatim specifikacija sudionika u općinskoj upravi (sud, financi, poštari, svjetioničari i dr.), te zdravstveno osoblje, kućna posluga, nadničari, vrtlari i dr. u 19. stoljeću i statistička

Nevenka Bezić-Božanić, Povijest stanovništva u Visu, Književni krug, Split 1988, 360 str. (Biblioteka znanstvenih djela, 29)

obrada zanimanja, iz matičnih knjiga, kojima se autorica iscrpno koristila, značajan su prilog i nezaobilazan dokument za svako dalje znanstveno proučavanje Visa, ali i cijelog jadranskog područja. Sistematizacija stanovništva iz Popisa stanovništva od 17. do 19. stoljeća, izvršena po prezimenima, po nadimcima, utvrđivanje doseljenika i zanimanja iz tih Popisa, kao i tabele strukture stanovništva, broja članova obitelji, starosnih i spolnih grupacija, bolesti, zatim utvrđivanje ukupnog broja stanovnika u pojedinim godinama i broja obitelji, daje mogućnost mnogih daljih znanstvenih analiza.

U Zaključku autorica sumarno prikazuje geografsku i povijesnu situaciju Visa u zahvaćenom vremenu. Analizira društvene veze i useljavanja, podatak iz matičnih knjiga o školovanju djece, promjenama i utjecajima mletačke i austrijske vlasti na ekonomski i društveni život Visa, te zavisno tome fluktuaciju stanovništva. Bibliografija i izvori dopunjuju vrijednost ovoga rada.

Ovaj je rad nezaobilazan prilog proučavanju socijalnih i ekonomskih odnosa, moralnih i običajopravnih shvaćanja, migracija i kulture stanovništva, posebno Visa kao prezentanta naselja jadranskog pojasa i njihove urbano-ruralne mješavine u kulturnom razvoju.

Vesna ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ

Ivo Furčić, Narodno stvaralaštvo šibenskog područja, 3: Mjesta u šibenskom zaleđu, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1988. 600 str. + fotografije. (Povremena izdanja Muzeja grada Šibenika, 14)

Ova je knjiga nastavak izdavačkog projekta koji ima namjeru prezentirati cjelokupno narodno stvaralaštvo širokog šibenskog područja. U već objavljenim svescima izložena je građa šibenskog otočja (sv. I, 1980) i mjesta uz obalu (sv. II, 1984). Prema riječima izdavača planirani četvrti svezak sadržavao bi građu o narodnom životu i kulturnoj baštini težačko-pučkih društvenih slojeva grada Šibenika, a znanstvena obrada

cjelokupne građe bila bi prikazana u petom svesku.

Svezak koji prikazujemo donosi građu o narodnom životu i stvaralaštvu 14 mjesta šibenskog zaleđa: Široke, Konoba (Konobe) - Gornja Grebaštica, Boraja, Vrpolje, Danilo Gornje, Rakovo Selo, Šupe (Šupići) - Konjevrate, Skradin, Zaton, Gaćeze, Čista Mala, Čista Velika, Bratiškovci, Bribir. Knjiga je podijeljena u dva dijela prema lokalitetima smještenim jugoistočno, odnosno sjeverozapadno od rijeke Krke. U uvodnim poglavljima svakog dijela autor opisuje tradicijske oblike gospodarstva, najvažnije poljoprivredne radove kroz godišnji ciklus te vjerovanja uz njih, karakteristike gradnje stambenih i gospodarskih objekata, prehranu i pripremanje najvažnijih jela, unutrašnju organizaciju domaćinstva, narodnu medicinu, vjerovanja u svakodnevnom životu, te promjene u narodnom životu i gospodarstvu nakon II. svjetskog rata.

Prikupljena građa o svakom pojedinom mjestu čini jednu cjelinu pa iznošenje građe slijedi isti postupak kao u prethodno objavljenim svescima čime se ostvaruje jedinstvo cjelokupnog izdanja. Svaka cjelina počinje kratkim tekstom o *povijesti mjesta*. Slijede *notni zapisi napjeva pjesama* (sa varijantama) pri čemu se broj napjeva za svako mjesto kreće između 5 i 14 primjera. Posebno su izdvojene *brojalice*. Priloženi su pregledi tonskih nizova, metroritamski obrasci i kompletni *tekstovi* pjesama. Slijede cjeline različitih sadržaja, a pod naslovima: *Komentari, Običaji i vjerovanja, Kola (Plesovi), Igre, Glazbala, Nošnje, Kazivanja, Šale*. Na kraju se nalaze podaci o pjevačima i kazivačima. Građa svakog mjesta upotpunjena je i fotografijama (nošnje, kola, situacije iz svakodnevnog života).

Posebno je sa nekoliko stranica izdvojen tekst autora o psovka (beštine). Slijede crteži glazbala, rječnik manje poznatih ili manje razumljivih riječi upotrebljenih u tekstovima, geografska karta cijelog područja te kratki sažetak na engleskom jeziku.

Komentari su sadržajno vrlo raznoliki, odnose se na način pjevanja, izvođače, vrste pjesama, tekstove. Često su to nostalgična sjećanja na prošla vremena kada se pjevalo mnogo i često i kada je pjesma bila snažan oblik komunikacije i zabave. Iskazani su